

razvijanju suradnje koju Odsjek održava s brojnim inozemnim znanstvenim ustanovama. Vrijedno je napomenuti i da su djelatnici Odsjeka nastupili i kao predavači u nekim od gore navedenih ustanova poput dr. Kurelca koji je tako predavao u prije spomenutom Centru u Spoletu.

Jedan od vidova međunarodne suradnje koju, Odsjek provodi, je i stalna razmjena publikacija knjižnice Odsjeka s brojnim ustanovama iz Mađarske, Italije, Austrije, Bugarske, Njemačke, Rumunjske, Poljske, Češke, Slovačke, Ukrajine, Rusije, Francuske i drugih zemalja.

Odsjek također prihvaća znanstvenike koji dolaze u sklopu međuakademijske razmjene. U tom su smislu u zadnje vrijeme posebno intenzivne razmjenjene razvijene s Poljskom, Slovačkom i Bugarskom. Isto tako, značajan doprinos razvoju međusobnih odnosa i širenju znanstvenih spoznaja dala su i znanstveno-istraživačka putovanja djelatnika Odsjeka u brojne inozemne arhive i biblioteke, među kojima treba posebno istaknuti one u Beču, Budimpešti, Veneciji, Rimu, Londonu i Parizu.

U sklopu međunarodne suradnje može se promatrati i rad na časopisu "Bulletin scientifique, section B" koji je na starim jezicima objavljivao sažetke članaka iz područja humanističkih znanosti i tako omogućio uvid u njih međunarodnim znanstvenim krugovima. Jedan dio tog rada odvijao se pod rukovodstvom akademika V. Gortana i dr. Z. Herkova, dok je na pripremanju veliki doprinos dao pokojni prof. Miljen Šamšalović.

Nakon ovog kratkog pregleda dosadašnjih djelatnosti Odsjeka i njegovih djelatnika na razvijanju međunarodnih znanstvenih dodira, važno je upozoriti na jedan do sada neostvaren pokušaj uspostavljanja aktivne znanstvene suradnje. Radi se o prijedlogu Mađarske akademije znanosti da se oformi Zajednički odbor hrvatskih i mađarskih povjesničara, koji je prije nekoliko godina iznesen na hrvatsko-mađarskom znanstvenom skupu u Sigetu. Budući da tada još nije bio potpisan protokol o suradnji na razini obiju akademija, nije bilo moguće ostvariti takav vid suradnje. No sada kada je to uspostavljeno bilo bi korisno da se takav odbor uspostavi, čime bi se omogućilo uspješnije provođenje navedenog protokola.

Josip Barbarić

Znanstveno-istraživački projekt: "Srednjovjekovni izvori za hrvatsku povijest"

UDK 930.22
001.8:93/94

Godine 1991. Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti i Ministarstvu znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske bio je predložen projekt s područja znanstveno-istraživačke djelatnosti pod naslovom: *Srednjovjekovni izvori za hrvat-*

sku povijest (s dva zadatka): a) *Codex diplomaticus, Supplementa* (do 1399.); b) *Monumenta Croatica Vaticana* (do 1526.). I Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske prihvatili su predloženi znanstveni projekt. Stoga je predlagatelj znanstvenoga projekta pod gornjim naslovom Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Odmah valja pripomenuti da je, što se tiče zadatka b) spomenutoga projekta, idejni pokretač Hrvatski državni arhiv. Voditelj je projekta ili glavni istraživač dr. Josip Barbarić, a suradnici na projektu dr. Josip Kolanović, prof. Andrija Lukinović, mr. Jasna Marković, a od 1996. godine (od obnovljenog prijedloga projekta) dr. Stjepan Razum i prof. Jozo Ivanović. Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske ovom je znanstvenom projektu dodijelilo novčanu potporu odobrivši ga u cijelosti. Isto Ministarstvo novčanim sredstvima podupire znanstveno-istraživački rad u Tajnom vatikanskom arhivu, a Hrvatski državni arhiv o svom trošku pribavlja fotokopije istraženog arhivističkog gradiva iz Tajnog vatikanskog arhiva.

Iz naslova ovoga znanstveno-istraživačkog projekta očigledno je da se veliki, osnovni i temeljni dio posla na njegovu ostvarenju odvija u inozemstvu, konkretno u Tajnom vatikanskom arhivu. U tom smislu veliku nam pomoć pruža Papinski hrvatski zavod Svetoga Jeronima u Rimu. Znanstveni projekt, ima dva zadatka. Zadatak a) ostvaruje se u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, u njezinu Zavodu za povijesne i društvene znanosti, Odsjeku za povijesne znanosti. U toj je, naime, ustanovi nastavljen rad na Diplomatičkom zborniku evidentiranjem i obradom diplomatičkih povijesnih izvora za Dodatke (*Supplementa*) Diplomatičkoga zbornika. Poznato je da je dosad objavljeno osamnaest svezaka Diplomatičkoga zbornika (*Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*) koji obuhvaća diplomatičko gradivo, odnosno diplomatičke izvore za hrvatsku povijest do 1399. To je, nazovimo je tako, "prva" ili "redovna" serija ili izdavački niz hrvatskog Diplomatičkoga zbornika. Dodaci Diplomatičkoga zbornika obuhvaćaju isti vremenski raspon "redovnog" niza Diplomatičkoga zbornika (do 1399.). Naknadnim istraživanjem u hrvatskim i inozemnim arhivima i kod privatnih posjednika arhivskoga diplomatičkog gradiva, utvrdili smo da postoje diplomatički izvori za hrvatsku povijest za isti vremenski raspon Diplomatičkoga zbornika koji još nisu bili evidentirani, obrađeni i objavljeni. Objavljivanjem Dodataka Diplomatičkoga zbornika, dakle izvora za hrvatsku povijest do 1399. godine, bit će obuhvaćeno, barem se tako nadamo, cijelo diplomatičko gradivo od važnosti za hrvatsku povijest. Ovdje u prvom redu iznamo u vidu diplomatičke izvore što se čuvaju u našim arhivima, te kod privatnih posjednika diplomatičkog materijala, a djelomice i u inozemnim arhivskim ustanovama. Svijesni smo, međutim, da nismo iscrpili svo diplomatičke izvore, jer se jedan njihov dio čuva u inozemnim arhivskim ustanovama. Ovaj zadatak u Odsjeku za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu ostvaruju dr. Josip Barbarić i mr. Jasna Marković.

Što se tiče zadatka b) spomenutoga znanstvenog projekta, evo nekoliko uvodnih misli. Sveta Stolica od davnih vremena čuva svoju pisanu baštinu, naročito u Tajnom vatikanskom arhivu, u koji pristup imaju znanstvenici, istraživači i ostali djelatnici, i to bez ikakve razlike s obzirom na narodnost ili vjersku pripadnost.

Zbog drevnosti, sveopćosti i vremenske susljednosti, Tajni vatikanski arhiv pribavio je sebi slavu i glas jednoga od najvažnijih, najbogatijih i najpoznatijih arhiva u svijetu, budući da čuva pisane izvore za sve narode svijeta, one velike i one male. Dokumenti, što se čuvaju u Tajnom vatikanskom arhivu, osvjetljaju ponajprije vjekovnu povijest Crkve i papinstva. No, u njima posebnim svjetlom odsijeva raznovrsna i mnogostruka povijest čovječanstva, bolje reći, taj fini crkveni vez, što ga je Crkva kroz stoljeća izvezla u povijesti čovječanstva, ponajprije njegova europskog dijela, a zatim cjelokupnog čovječanstva na svim kontinentima svijeta. Taj vez Crkva veže i upisuje također u današnji naraštaj ljudi, u današnje nam suvremenike, kojih ćemo današnjicu jednom iščitavati kao povjesnicu. Stoga bismo mogli ustvrditi da Tajni vatikanski arhiv ima sveopće značenje i da je on nezaobilazno sredstvo spoznaje i upoznavanja naše civilizacije. Ako nedostaje ta dimenzija, nedostaje bitna karika i bitni sadržaj povijesti jednoga naroda. Povijest Crkve i naroda skrivena je u tim dokumentima. Hrvatski narod također ima pravo znati, vidjeti i otkriti što tamo ima za njegovu povijest.

Izvori za hrvatsku povijest Tajnog vatikanskog arhiva u nas su dosad objavljivi tek djelomice i fragmentarno, u različitim serijama povijesnih izvora, ali ne i sustavno. Pa i onda kada su objavljivani, primjerice u Diplomatičkom zborniku, preuzimani su iz već postojećih edicija povijesnih izvora, što su ih objavili drugi europski narodi. Većina je, naime, europskih naroda već objavila sustavno istraženo arhivsko gradivo Tajnog vatikanskog arhiva, posebice ono do 1526. godine. Naše više nego li očigledno zaostajanje za europskim kršćanskim svijetom i na tom području valja pripisati i donekle uvriježenom mišljenju, kako u Tajnom vatikanskom arhivu nema diplomatičkog gradiva od važnosti za hrvatsku povijest. Da je to mišljenje pogrešno i pogubno za hrvatsku povijesnu znanost, pokazao je jedan pokus, što ga je načinio jedan od suradnika na spomenutom znanstvenom projektu. U samo šest registara (jedan registar sadrži oko 3.000 stranica) iz vremena "Avinjonskog sužanjstva", samo za Zagrebačku biskupiju evidentirao je 195 dokumenata. Kakvi će rezultati istom biti kada se istraži gradivo, što se odnosi na ostale hrvatske biskupije i različite benediktinske opatije? Knjiga što smo je već objavili, odnosno *Acta Croatica Vaticana*, 1. svezak, najbolji je pokazatelj.

Unatoč velikim poteškoćama na koje nailazimo, rad na sustavnom istraživanju, evidentiranju i snimanju arhivskog gradiva, ponajprije diplomatičkoga do 1526. godine, sretno je započeo. Taj je rad ponajprije bio usmjeren na Apostolsku komoru i sve važnije serije toga značajnog arhivskog fonda Tajnog vatikanskog arhiva. Rad se uspješno nastavlja na evidentiranju povijesnih izvora ostalih fondova Vatikanskoga arhiva.

Na ovom mjestu valja mi istaknuti i naglasiti, da nam je prvu, za nas veliku pomoć, kad smo na projektu počeli raditi, podario blagopokojni ravnatelj "Kršćanske sadašnjosti" dr. Josip Turčinović. Poslije toga djelotvornim nastojanjem akademika Hodimira Sirotkovića i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti omogućila je istraživački rad od tri tjedna jednom našem istraživaču na projektu u Tajnom vatikanskom arhivu. No, otkako je Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske prihvatilo gore navedeni projekt, preuzelo je na sebe i obvezu financiranja istraživačkog rada i objavljivanja povijesnog gradiva za obogaćenje hrvatskoga naroda.

Većina katoličkih zemalja i naroda, koji pripadaju zapadnom kulturnom krugu, imaju u Rimu svoje povijesne institute u svrhu istraživanja prošlosti tih naroda na temelju povijesnih izvora Tajnog vatikanskog arhiva, ali i ostalih arhiva Svete Stolicе. Da hrvatska povijesna znanost ne bi previše zaostala za povijesnom znanošću ostalih, ne samo europskih naroda, pokrenuli smo i započeli projekt sustavnog proučavanja i objavljivanja povijesnih izvora, što se čuvaju u vatikanskim arhivskim ustanovama. Zbog posebne uloge Vatikana i njegova odnosa prema drugim zemljama i narodima takvo je istraživanje nadasve značajno. Tisućljetna povezanost Hrvatske i Rima najbolje se zrcali u toj bogatoj povijesnoj baštini Tajnog vatikanskog arhiva i Vatikanske biblioteke.

Prvu knjigu kao rezultat rada na projektu objavili smo godine 1996: *Monumenta Croatica Vaticana, Camera Apostolica, Obligationes et solutiones, Camereale Primo (1299–1560)*, svezak 1, Zagreb-Rim, 1996. Priredili: Josip Barbarić, Josip Kolanović, Andrija Lukinović i Jasna Marković, Izd. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Hrvatski državni arhiv, Kršćanska sadašnjost i Papinski Hrvatski zavod Svetoga Jeronima. Druga knjiga kao rezultat rada na gore spomenutom znanstvenom projektu objavljena je 1998. godine: *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, Dodaci, svezak 1 (1020–1270)*. Priredili Josip Barbarić i Jasna Marković, izd. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 1998.

Nadamo se da su ove dvije knjige samo početak. Spremne za tisak čekaju na red već sljedeće dvije. Svijesni smo da nećemo preokrenuti tijek povijesnih zbivanja, no itekako smo svjesni da smo prikupili bisere iz pojedinih fondova Tajnog vatikanskog arhiva te iz fondova što čuvaju diplomatsko gradivo u Hrvatskoj. Također smo svjesni da smo te bisere već posložili u ove dvije knjige na dobrobit hrvatske povijesne znanosti i hrvatskoga naroda.

Kao voditelj projekta ili glavni istraživač zahvaljujem od srca ponajprije suradnicima na projektu, bez kojih on ne bi mogao biti ostvaren, a čija su imena ovdje zapisana. Zahvaljujem svim izdavačima spomenutih knjiga, posebice Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti i Hrvatskom državnom arhivu. Zahvaljujem ocjenjivačima rukopisa/knjige, blagopokojnom prof. dr. Stjepanu Antoljaku, prof. dr. Tomislavu Raukaru, prof. dr. Franji Šanjeku, prof. dr. Mati Križmanu i prof. dr. Luji Margetiću. Zahvaljujem dr. Josipu Kolanoviću, ravnatelju Hrvatskog državnog arhiva, a posebice akademiku Hodimiru Sirotkoviću na svesrdnoj i višestrukoj pomoći. Blagopokojnom prof. dr. Josipu Jozi Lučiću posebno zahvaljujem na obradi građe Državnog arhiva u Dubrovniku, budući da je on uistinu Ljubio dubrovački arhiv kao dušu svoju. Svima hvala koji su nas pomogli djelom i savjetom.

Kada navedene knjige putem međunarodne razmjene, ili na bilo koji drugi način, dođu u svijet, ili su već došle, bit će to prije svega afirmacija, promocija i predstavljanje Hrvatske. One će, naime, bjelodano pokazati da je Hrvatska ukorijenjena u zapadni krug, ne samo preko Crkve i crkvenih institucija, nego cijelom svojom poviješću, kako svjedoče objavljeni dokumenti u ove dvije knjige.